

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านอีสาน

A Development of Healthy Promotion Model by E-SAN Folk Healer 's Wisdom

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

250190

รศ.ดร.ภัทรธิดา ผลงาม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
หัวหน้าโครงการวิจัย

สนับสนุนโดยสำนักบริหารโครงการวิจัย
ในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

19 กันยายน 2555

600956507

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

250190

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านอีสาน

A Development of Healthy Promotion Model by E-SAN Folk Healer 's Wisdom

รศ. ดร.ภัทรธิดา ผลงาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

หัวหน้าโครงการวิจัย

สนับสนุนโดยสำนักบริหารโครงการวิจัย
ในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

จากเจตนารมณ์ต้องการสืบสานภูมิปัญญาไทยในการใช้สมุนไพรเพื่อรักษาโรคจึงเป็นแรงบันดาลใจให้ศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ซึ่งงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยความร่วมมือจากทุกฝ่าย อันประกอบด้วยหมอพื้นบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้รับการบำบัดรักษาและญาติ คณะผู้วิจัย ขอขอบพระคุณอย่างสูง

ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดงานวิจัยนี้คือการได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ซึ่งเป็นกลไกในการดำเนินงานที่สำคัญอย่างยิ่งที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ให้งบประมาณสนับสนุนดังกล่าว

ขอขอบพระคุณชมรมหมอพื้นบ้านจังหวัดเลยที่ได้ให้โอกาสได้สัมภาษณ์ผู้ป่วยที่มาขอรับบริการในชมรมหมอพื้นบ้าน

ในท้ายที่สุดขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏเลยที่ให้โอกาส เวลา ในการดำเนินการวิจัย รวมทั้งบุคคลที่มีรายชื่อในบรรณานุกรมทุกท่านที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและอ้างอิง ตลอดจนผู้ที่เป็นกำลังใจทุก ๆ ท่าน ที่ไม่ได้กล่าว ณ ที่นี้

รองศาสตราจารย์ ดร. ภัทรธิรา ผลงาม

หัวหน้าโครงการวิจัย

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ	(1)
บทคัดย่อ	(2)
สารบัญ	(6)
สารบัญตาราง	(8)
สารบัญภาพ	(9)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
แนวทางความคิดที่นำมาใช้ในการวิจัย	7
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาหมอพื้นบ้าน	9
แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการรักษาของหมอพื้นบ้านด้วยสมุนไพร	13
แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพชุมชน	41
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	57
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	63
กรอบแนวคิดของการวิจัย	74
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	76
รูปแบบของการวิจัย	76
กลุ่มเป้าหมาย	76
ขั้นตอนและวิธีการในการวิเคราะห์ข้อมูล	77
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	78
วิธีการตรวจสอบข้อมูล	79
การวิเคราะห์ข้อมูล	80

บทที่ 4	ผลการศึกษา	81
	ผลการศึกษาสถานภาพทั่วไปของหมอพื้นบ้าน องค์ความรู้เกี่ยวกับ	74
	สมุนไพรที่หมอพื้นบ้านใช้ในการรักษาโรค วิธีการรักษาพยาบาลของ	
	หมอพื้นบ้าน การยอมรับวิธีการรักษาของหมอพื้นบ้านในจังหวัดเลย	
	ผลการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในการส่งเสริมสุขภาพชุมชนโดยใช้	125
	ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านด้านสมุนไพรโดยกระบวนการมีส่วนร่วม	
	ของภาคีที่เกี่ยวข้อง	
บทที่ 5	สรุปผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ	145
	สรุปผลการวิจัย	146
	อภิปรายผลการวิจัย	151
	ข้อเสนอแนะ	157
	ผลผลิต	158
	บรรณานุกรม	159
ภาคผนวก ก	เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	167
ภาคผนวก ข	รายชื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรม	179
ภาคผนวก ค	การวิเคราะห์คุณภาพของแบบสอบถามผู้เข้าร่วมโครงการ	188
	คาราวานหมอพื้นบ้าน	
ภาคผนวก ง	ภาพกิจกรรม	190

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 แสดงการเก็บเกี่ยวส่วนต่างๆ ของพืชสมุนไพรบางชนิด	109
2 ผลการประเมินการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับหมอพื้นบ้านให้กับเยาวชนในโรงเรียน	135
3 ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมโครงการคาราวานหมอพื้นบ้าน	140
4 ผลการประเมินความพึงพอใจผู้ร่วมงานโครงการคาราวานหมอพื้นบ้าน	142

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	75
2-3 พิธีกรรมการแต่งแก้	94
4-5 การเก็บสมุนไพร	105
6 การหั่นสมุนไพรเป็นท่อน	110
7 สมุนไพรที่ตัดมัดแยกเป็นชนิด	110
8 ตู้เก็บยาสมุนไพร	112
9 ประชุมร่วมกับคณาจารย์จากสถานศึกษาในจังหวัดเลย	129
10 การอบรมความรู้สมุนไพรในการรักษาโรค	132
11 การปฏิบัติทำลูกประคบ	132
12 บรรยากาศการอบรมการนวด	134
13 นักเรียนฝึกปฏิบัตินวดแผนไทย	134
14 คณะนักเรียนกำลังเตรียมพื้นที่ปลูกสมุนไพร	136
15 สวนสมุนไพร	136
16 หนังสือสมุนไพรในจังหวัดเลย	137
17 - 18 ซิตีสมุนไพรในท้องถิ่น	137
19 หนังสือตำรับสมุนไพรพื้นบ้านอีสาน	138
20 - 21 ซิตีตำรับสมุนไพรพื้นบ้านอีสาน	138
22 ป้ายประชาสัมพันธ์โครงการคาราวานหมอพื้นบ้าน	139
23 ผู้ป่วยรับการตรวจ	144
24 การรักษาโดยการนวดด้วยหินแร่เหมาไทด์	144
25 สนทนากลุ่มหมอพื้นบ้าน	191
26 สัมภาษณ์กลุ่มคณะนักเรียน	191
27 ผู้ป่วยโรคมะเร็งตับ	192
28 ผู้ป่วยโรคมะเร็งตับที่มีอาการชาบวม	192

ภาพที่	หน้า
29 ผู้ป่วยผีที่คอ	193
30 ผู้ป่วยผีที่คอ(ผีแตก)	193
31 ผู้ป่วยพกดืบ	194
32 ผู้ป่วยพกดืบที่มีอาการบวม	194
33 ผู้ป่วยสะกดเงิน	195
34 ผู้ป่วยมะเร็งลำไส้ระยะสุดท้ายที่เป็นแผลกดทับ	195
35 การประชุมสร้างรูปแบบสุขภาพชุมชน	196
36 การประชุมร่วมกับการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเลย	196
37 การประชุมร่วมกับคณะครู ผู้บริหาร และคณะกรรมการสถานศึกษา	197
38 การประชุมร่วมกับผู้นำชุมชน ผู้บริหาร และคณะกรรมการสถานศึกษา	197
39 การอบรมสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน	198
40 การอบรมสมุนไพรพื้นบ้าน	198
41 การอบรมทำลูกประคบ	199
42 คณะครู นักเรียน และ ผลงานลูกประคบ	199
43 สารัตถ์การนวด	200
44 ฝึกปฏิบัติการนวด	200
45 ป้ายดำรับยาสมุนไพร	201
46 ป้ายดำรับยาสมุนไพร	201
47 หนังสือสมุนไพรในจังหวัดเลย	202
48 ชีตสมุนไพรในจังหวัดเลย	202
49 นักเรียนเตรียมพื้นที่ปลูกสมุนไพร	203
50 การปลูกสวนสมุนไพร	203
51 ผู้ป่วยรับการตรวจสุขภาพเบื้องต้น	204
52 หมอพื้นบ้านวินิจฉัยโรค	204
53 นิทรรศการตำรายา	205
54 การจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรในการบำบัดโรค	205